

ХРОНІКА

DOI: 10.31393/reports-vnmedical-2022-26(2)-30

УДК: 617.5-089(477.44-21)(092)(045)

СОФРОНІЙ ТЕРЕНТІЙОВИЧ НОВИЦЬКИЙ - ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ ОПЕРАТИВНОЇ ХІРУРГІЇ І ТОПОГРАФІЧНОЇ АНАТОМІЇ ВІННИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО МЕДИЧНОГО ІНСТИТУТУ (1937-1941 РР.)

Кокус В. В.

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова (вул. Пирогова, 56, м. Вінниця, Україна, 21018)

Відповідальний за листування:
e-mail: libvnm@gmail.com

Статтю отримано 09 лютого 2022 р.; прийнято до друку 14 березня 2022 р.

Анотація. У статті, на основі аналізу літературних та архівних джерел, висвітлено життєвий шлях, науково-педагогічну та лікарську діяльність відомого хірурга та анатома С. Т. Новицького, проаналізовано його наукову спадщину, розкрито зміст основних наукових праць вченого.

Ключові слова: топографічна анатомія, оперативна хірургія, кульшовий суглоб, оперативний доступ, підшлункова залоза, ретрактор, ложкоподібний шпатель, десмурія.

Вінницький національний медичний університет ім. М. І. Пирогова у грудні 2021 р. відзначив свій 100-річний ювілей. Протягом усієї своєї історії заклад гуртував навколо себе найкращих викладачів і науковців. На сьогоднішній малодослідженою залишається довоєнна історія його розвитку. У цей період Вінницький медичний інститут мав певні складнощі у зв'язку з нестачею кваліфікованих кадрів, тому у 1937 р. для викладання курсу оперативної хірургії та топографічної анатомії до Вінницького медичного інституту з Києва було запрошено відомого хірурга, доктора медичних наук Софронія Терентійовича Новицького. 24 березня 2022 р. виповнилося 130 років з дня його народження.

Народився майбутній вчений і хірург 24 березня 1892 р. в с. Кашперівка Козятинського (нині Хмельницького) району Вінницької області в родині селянина. Спочатку навчався в сільській школі рідного села, згодом після переїзду продовжив навчання у 3-й чоловічій гімназії м. Києва. У 1913 р. закінчив Київську земську фельдшерську школу й почав працювати завідувачем медичного пункту на шляху марафонської дистанції в Києві. Упродовж 1913-1917 рр. проходив службу в Царській армії. У 1917 р. вступив на лікувальний факультет Київського медичного інституту, який успішно закінчив у 1922 р. Упродовж 1923-1925 рр. працював ординатором факультетської хірургічної клініки цього навчального закладу. Протягом 1925-1927 рр. С. Т. Новицький перебував на посаді ординатора, а у 1927-1933 рр. - асистента кафедри ортопедичної хірургії і травматології Київського медичного інституту [16]. Досвід лікування травматичних ушкоджень кісток, м'язів і суглобів методами механічного впливу на тканини і органи молодий вчений виклав у науково-популярній брошурі "Розтирання людського тіла як корисний, а іноді небезпечний засіб лікування" (1927). У ній автор у доступній для пересічного читача формі описав методику застосування масажу для лікування багатьох захворювань опорно-рухової системи, зокрема травматичних ушкоджень тканин, кісток і суглобів. Цей метод лікування дозволяв попередити виникнення контрактур, анкілозів суглобів, атрофій, застійних явищ у тканинах. Процес лікування із застосуванням масажу та механотерапії повинен, на думку автора, проводитись під ретельним наглядом лікаря, оскільки має низку протипоказань [3]. Наприкінці 20-х - на початку 30-х років С. Т. Новицький вивчав результати санаторно-курортного лікування наслідків травматичних ушкоджень кісток на грязьових курортах міст Саки, Гола Пристань, Євпаторія та ін. У цей час виходять його праці: "Лечение последствий травматизма на курорте "Гопри", "Об изменении реакции оседания эритроцитов и поверхностно-

го натяження мочи при грязелеченні", "Комбинированное грязелечение травматиков", "Современное состояние вопроса о роли и работе кабинета массажа и механотерапии в деле лечения на грязевом курорте", "Лечебные хирургические заболеваний на курорте Саки" [16].

У червні 1928 р. С. Т. Новицький оприлюднив доповідь на науковій конференції лікарів клініки ортопедичної хірургії та травматології Київського медичного інституту "Про основні вимоги сучасної хірургії від масажу й медичної гімнастики". Згодом доповідь була опублікована у часописі "Український медичний архів". Автор зазначив, що масаж і лікувальна фізкультура мають важливе значення для регенерації пошкоджених органів і тканин, сприяють покращенню циркуляції крові та лімфи, розсмоктуванню крововиливів, прискорюють одужання при розтягненнях і розривах м'яких тканин і навіть зростання кісток при переломах кінцівок [4].

У 1932 р. у журналі "Советская хирургия" була опублікована стаття С. Т. Новицького "К патогенезу гетеротопического образования костей в мышцах". У ній автор детально проаналізував попередні праці з цієї теми, наведені клінічні випадки захворювання, запропоновані методи хірургічного лікування цієї патології. Основною причиною виникнення цієї патології С. Т. Новицький вважав постійний механічний тиск на м'язи, гострі та хронічні травми, особливо у представників певних професій. Ріст кісткових утворень може відбуватися навколо крововиливів, некрозів, рубців, тому на початкових стадіях захворювання ефективна розсмоктуюча терапія, у за давнених випадках - лише хірургічна операція.

У квітні 1932 р. С. Т. Новицький отримав звання приват-доцента кафедри ортопедичної хірургії і травматології Київського медичного інституту та впродовж 1935-1937 рр. працював на посаді асистента (на правах доцента) кафедри загальної хірургії.

У 1936 р. С. Т. Новицький брав участь у VI Всеукраїнському з'їзді хірургів, де виступив з доповіддю про т. зв. "відкриті" методи лікування свіжих і хронічних ран. Матеріали доповіді базувалися на досвіді (понад 320 випадків) лікування ран хворих хірургічного відділення дитячої поліклініки в Києві, а також клініки пропедевтичної хірургії Київського державного медичного інституту. С. Т. Новицький основною умовою швидкого загоєння ран вважав зменшення до мінімуму механічного впливу на поверхню ранової ділянки, застосування спеціальних атравматичних пов'язок, швидке та активне видалення нежиттєздатних та інфікованих тканин з поверхні рани, обов'язкове розкриття ранових карманів.

У травні 1936 р. Софроній Терентійович під керівництвом відомого професора і хірурга О. І. Зав'ялова захистив докторську дисертацію "Перелом шейки бедра у взрослых". Рішенням атестаційної комісії НКЗ УРСР від 28 червня 1936 р. С. Т. Новицькому присуджено науковий ступінь доктора медичних наук [16].

На основі дисертаційної роботи у 1937 р. була опублікована монографія С. Т. Новицького "Перелами шийки

стегна у дорослих", в якій описано анатомо-топографічні особливості кульшового суглоба загалом і шийки стегна, зокрема. Автор розробив класифікацію, механізми пошкодження й етіологічні чинники цієї патології, значну увагу приділив патологоанатомічним змінам і регенеративним процесам у переламаній ділянці шийки стегна. Окремо висвітлив питання діагностики, особливості клінічної картини та перебігу цього ушкодження, методіку його лікування та прогноз розвитку. У книзі наведені історії хвороб 24 пацієнтів з переломами шийки стегна, які автор безпосередньо спостерігав під час роботи у клініці травматології й ортопедичної хірургії Київського медичного інституту, яка була розташована на базі Київської Жовтневої лікарні. На підставі цих даних автор зазначає, що таке травматичне пошкодження найчастіше трапляється в літньому віці, переважно у жінок. Ця наукова праця зберігає свою актуальність й дотепер [5].

У 1937 р. С. Т. Новицький призначений на посаду завідувача кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії Вінницького медичного інституту, а у грудні 1938 р. був затверджений у званні професора. У 1939-1940 рр. за сумісництвом обіймав також посаду завідувача кафедри факультетської хірургії ВМІ. У 1940 р. Софроній Терентійович був членом державної екзаменаційної комісії Вінницького медичного інституту, брав участь у численних наукових заходах, зокрема, науковій конференції з питань військово-польової хірургії в Києві.

На науковій конференції, яка проходила у Вінницькому медичному інституті, професор С. Т. Новицький зробив повідомлення про рідкісну та складну операцію з пересадки великого пальця ноги на місце втраченого внаслідок травми великого пальця руки. Пересаджений палець повністю прижився, в ньому з'явилися всі види чутливості (температурна, больова та тактильна). До того часу подібні операції виконувала лише незначна кількість хірургів [15]. Результати проведеної операції автор детально описав у статті "Полная пересадка большого пальца ноги на место утраченного большого пальца руки" (1939), де узагальнив історичний досвід пересадки пальців за останні десятиріччя в працях зарубіжних авторів. Хірургічне втручання було проведено під місцевою анестезією. У результаті хворий вдалось повністю відновити працездатність - вона змогла знов працювати рукою, писати та в'язати. У статті на основі власного досвіду автор детально описав методіку та техніку операції. Техніка операції з пересадки пальців була опрацьована на трупному матеріалі [6].

У статті "Почесна професія", опублікованій у газеті "Більшовицька правда" (1939), С. Т. Новицький висвітлив здобутки Вінницького медичного інституту за перші роки його існування. Він наголосив, що в інституті за цей час значно зросла кількість студентів, науково-викладацьких кадрів, кафедр, музеїв, лабораторій, покращилося науково-технічне забезпечення навчального процесу, зріс фонд наукової та навчальної літератури в бібліотеці, поліпшилися побутові умови студентів у гуртожитках. Зок-

рема, С. Т. Новицький відзначав, що в складі Вінницького медичного інституту працювало 32 кафедри, фонд бібліотеки складав понад 78 тис. томів. Значним досягненням було також введення в експлуатацію морфологічного корпусу інституту [7].

У 1940 р. побачив світ підручник С. Т. Новицького "Десмургія", який вийшов великим тиражем та отримав високу оцінку фахівців цієї галузі. Підручник складався з двох частин: загальної та спеціальної. У загальній частині розглянуто форми та види перев'язувального матеріалу, охарактеризовано різновиди бинтових пов'язок. У спеціальній частині дана характеристика пов'язок для верхніх і нижніх кінцівок, голови та тулуба. Окремо розглянуто пов'язки, що мають спеціальне призначення, нерухомі пов'язки та пов'язки з витягненням. Підручник був добре ілюстрований - мав 97 рисунків [8].

З кінця січня 1941 р. С. Т. Новицький перебував на посаді завідувача кафедри оперативної хірургії 2-го Харківського медичного інституту, одночасно керував хірургічним відділенням 12-ї міської лікарні м. Харкова. Тут він проводив велику теоретичну та клінічну роботу, розробляв питання раціональних хірургічних доступів, методику та техніку складних оперативних втручань [2].

Наприкінці 1941 р. Софроній Терентійович Новицький у зв'язку з війною переїхав до Ленінграда, де був призначений на посаду головного хірурга евакошпиталів Ленінградської області, керував їх лікувальною роботою, працював в галузі загальної та відновлювальної хірургії [2]. У цей час виходять його статті: "Огнестрельные раны и их лечение в условиях работы эвакогоспиталей" і "Рациональная ампутация стопы" (1942).

У травні 1942 р. С. Новицький був обраний на посаду завідувача кафедр оперативної хірургії Ташкентського медичного інституту і Ташкентського інституту вдосконалення лікарів. Працював також консультантом шпиталів, проводив оперативні втручання в евакуаційному шпиталі, що був розташований на території Ташкентського медичного інституту. Незважаючи на труднощі військового часу, йому вдалося мобілізувати всі сили й увагу співробітників кафедри на виконання поставлених завдань. За свою роботу у шпиталях з відновлення здоров'я поранених воїнів Червоної Армії був нагороджений медаллю "За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр." та іншими медалями й преміями.

У червні 1944 р., повернувшись у звільнений Київ, С. Т. Новицький був затверджений виконувачем обов'язків завідувача кафедри оперативної хірургії та топографічної анатомії Київського медичного інституту. У 1945 р. за конкурсом був обраний на посаду завідувача цієї кафедри. За сумісництвом протягом 1944-1948 рр. обіймав посаду завідувача кафедри онкології Київського інституту вдосконалення лікарів. Був головою Вченої ради лікувального та педіатричного факультету Київського медичного інституту. У 1948-1954 рр. - декан лікувального факультету Київського медичного інституту. Перебуваючи впродовж шести років на цій посаді, він своєю самовідданою пра-

цею сприяв підготовці медиків і брав активну участь у відновленні інституту після німецько-фашистської окупації [2]. Саме з приходом С. Т. Новицького значно підвищилась якість викладання предмета, зросли вимоги до студентів, розширилось коло експериментальних демонстрацій під час лекцій і практичних занять [1].

С. Т. Новицький реорганізував викладання топографічної анатомії і оперативної хірургії, наблизивши його до запитів клініки. У своїй педагогічній роботі професор завжди намагався пов'язати теорію з практикою. У процесі викладання предмету він не обмежувався описом топографічної анатомії та повторенням вже відомих науці фактів, а вчив студентів працювати в умовах експерименту - проводити оперативні втручання на піддослідних тваринах. Такий метод підготовки медичних кадрів мав значні переваги, оскільки давав можливість оперувати не лише на трупах, а й на живих об'єктах, тобто в умовах наближених до реальності. Цим самим він сприяв формуванню у студентів практичних навичок, які вони згодом поглиблювали в умовах клініки [16]. Під час роботи у Київському медичному інституті С. Т. Новицький регулярно проводив заняття науково-дослідницького студентського гуртка, який діяв на базі кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії.

За плідну працю на посаді декана лікувального факультету і голови Вченої ради лікувального і педіатричного факультетів Київського медичного інституту С. Т. Новицький отримав подяку із внесенням в особову справу. У 1945 р. нагороджений відзнакою "Відмінник охорони здоров'я". За вислугу років і бездоганну роботу наказом президії Верховної Ради СРСР був нагороджений орденом Леніна [2].

С. Т. Новицький теоретично обґрунтував різні методи оперативного доступу до тих органів грудної клітки, які на той час вважалися недоступними для хірургічного лікування. У питаннях черевної хірургії науковець зосередив свою увагу на найскладніших втручаннях - операціях на підшлунковій залозі. У 1948 р. під керівництвом професора С. Т. Новицького, його учень, відомий у майбутньому фахівець у галузі морфології та оперативної хірургії К. І. Кульчицький, захистив кандидатську дисертацію "До хірургічної анатомії підшлункової залози". У роботі висвітлено топографічні особливості підшлункової залози й оперативні доступи до неї, з'ясовано особливості кровопостачання органу та його варіабельність.

Науково-педагогічна робота професора С. Т. Новицького - це тісний контакт роботи клініциста-практика та теоретика-хірурга. Перші його праці, написані в період перебування на посаді клінічного ординатора і асистента кафедри, мали практичний характер, згодом вони стали базою для розробки нових методів дослідження. Усі казуїстичні випадки операцій у його працях мали принципове значення, оскільки на їх основі згодом було зроблено низку важливих теоретичних висновків. Отже, удругий половині своєї наукової діяльності, професор С. Т. Новицький узагальнив матеріали, опубліковані у своїх по-

передніх працях [16].

Також С. Т. Новицький розробив техніку та методику оперативних втручань при ампутаціях верхніх і нижніх кінцівок, обґрунтував вибір методів анестезії при цих операціях. У 1944 р. вчений запровадив у хірургічну практику ретрактор - допоміжний інструмент при ампутаціях кінцівок. Він вивчав питання діагностики та лікування пухлин кісток і суглобів, запропонував власний метод операції при псевдоартрозах трубчастих кісток (спосіб застосування подвійного кісткового аутотрансплантанту на ніжці), вдосконалив методику операції з лікування пахових кил, запропонував спосіб подвійної фіксації фрагментів надколінника ("колінної чашечки") при його переломі, розробив спосіб визначення хірургічного доступу до передньої великогомілкової артерії [16].

При зашиванні очеревини внутрішні органи (кишківник і сальник) часто травмуються і нерідко заважають хірургу перед закінченням операції. У 1950 р. з метою запобігання травмуванню внутрішніх органів, особливо при великих розрізах черевної стінки, С. Т. Новицький запропонував спеціальний інструмент - ложкоподібний шпатель. Інструмент перешкоджає зміщенню внутрішніх органів у рану та контакту з краями очеревини під час її зашивання [11].

Вчений дав критичну оцінку різним операціям при онкологічних захворюваннях. Особливу увагу він концентрував на питаннях онкологічних захворювань молочної залози, запропонував власну методику хірургічного лікування цієї патології. Суть цієї проблеми він висвітлював у доповіді "Мой способ удаления молочной железы по поводу рака", яка була оприлюднена у 1945 р. на міжобласній рентгено-онкологічній конференції в Києві. Згодом побачила світ стаття вченого "К методике и технике удаления рака грудной железы". С. Т. Новицький зазначав, що молочні залози дрениуються великою кількістю лімфатичних шляхів, які пов'язані з різними групами лімфатичних вузлів. Це створює сприятливі умови для активного метастазування злоякісних пухлин. Тому він був прихильником широкого видалення лімфатичних вузлів молочної залози та підпахвової ділянки, навіть тих, які на вигляд були неуразженими. Запропонований вченим метод видалення молочної залози був не таким травматичним, давав більше шансів на одужання, а післяопераційний рубець не призводив до обмеження рухів у плечовому суглобі [10]. С. Т. Новицький також значну увагу приділяв вивченню шляхів профілактики онкологічних захворювань молочної залози. Він провів аналіз стану та перспектив онкологічної допомоги населенню України, результати яких оприлюднив на пленумі Вченої медичної Ради Народного комісаріату охорони здоров'я УРСР і протиракового комітету в Києві у 1945 р. Наприкінці 1940-х років підготував до друку працю "Некоторые вопросы хирургической техники в онкологии" [16].

С. Т. Новицький запропонував накладання джгута на різних рівнях при операціях на верхніх і нижніх кінцівках з метою попередження кровотеч. Для з'ясування певних

фізіологічних реакцій при накладанні кровоспинного джгута С. Т. Новицький провів низку експериментів з наповненням судин різними рідинами, зокрема й тими, що містять контрастні речовини. Результати експерименту фіксувалися рентгенівськими знімками. Рівень накладання джгута залежав від місця проведення операції. Станом на квітень 1944 р. С. Т. Новицький особисто провів понад 600 операцій з використанням подібного методу знекровлення кінцівок. Сила тиску джгута доводилася до припинення пульсової хвилі периферичних артерій. Користуючись таким принципом С. Т. Новицький проводив різні операції на верхніх і нижніх кінцівках: ампутації, реампутації, екзартикуляції, операції на нервових стовбурах, судинах, а також пластичні операції. Учні та послідовники вченого також провели сотні подібних операцій, при яких у хворих не відзначалося важких побічних ефектів (парезів, паралічів, тромбозів), не було відчуття дискомфорту. Результати проведених досліджень С. Т. Новицький висвітлював у статті "Экспериментальные и клинические данные к рациональному применению кровоостанавливающего жгута и бинта" [9].

У 1950 р. С. Т. Новицький опублікував статтю "Метод завязывания хирургических швов и лигатур". Вивчаючи упродовж багатьох років це питання, автор дійшов висновку, що основними недоліками зав'язування хірургічних швів є недостатня щільність вузла, неправильне розташування його елементів і повільність виконання. С. Т. Новицький запропонував свій метод зав'язування хірургічних швів і лігатур, який відрізнявся швидкістю виконання та міцністю вузла з абсолютно правильним розташуванням завитків ниток. Подібна техніка накладання швів і лігатур, т. зв. "морського вузла", дозволяла досягти їх міцності на будь-яких тканинах тіла людини [12].

Наприкінці 1940-х років вчений підготував до друку посібник "Оперативная хирургия с основами топографической анатомии и оперативной техники", який залишився у рукописному вигляді. У 1957 р. С. Т. Новицький у співавторстві з Б. Й. Школьніком опублікували навчальний посібник "Загальна методика анатомічних досліджень кровоносних судин", в якому стисло виклали найбільш поширені методи дослідження кровоносних судин. При підготовці цього посібника були узагальнені наукові джерела, а також досвід кафедри топографічної анатомії і оперативної хірургії Київського медичного інституту, співробітники якої упродовж багатьох років займалися дослідженнями цієї проблеми. У книзі наведені основні методи анатомічних досліджень кровоносних судин: ін'єкція, фіксація та подальша обробка препаратів (препарування, прояснення, корозія, рентгенографія). Коротко викладено способи виготовлення препаратів, призначених для тривалого зберігання [14].

Велику увагу С. Т. Новицький приділяв історії медицини та хірургії. Побачили світ його праці: "Николай Иванович Пирогов - как топографо-анатом и хирург, как ученый и практик", "Жан Доминик Ларрей - знаменитый хирург наполеоновского времени", "Александр Алексеевич Боб-

ров как анатом и хирург", "Киевская школа топографоанатомов" та ін.

С. Т. Новицький - учасник всеукраїнських і всесоюзних з'їздів хірургів, численних наукових конференцій та семінарів. Вчений досконало володів кількома європейськими мовами, що дозволяло йому бути в курсі найновіших досягнень світової медичної науки. Був членом Київського та Харківського хірургічних товариств, брав активну участь у роботі товариства Червоного хреста та Червоного Півмісяця України, також був головою наукових медичних товариств у містах Ташкент, Саки та Євпаторія. Багато сил і енергії С. Т. Новицький віддав вихованню молодих науковців. Під його керівництвом розроблено і захищено низку кандидатських і докторських дисертацій, присвячених хірургічному лікуванню захворювань стравоходу, шлунку, серця та діафрагми. Серед студентів та викладачів Київського медичного інституту Софроній Терентійович користувався великою повагою, заслуженим авторитетом як фахівець, вчений, педагог і вихователь.

В останні роки життя професор С. Т. Новицький працював здебільшого над питаннями теоретичної хірургії та оперативної анатомії, розробляв питання зупинки кровотеч пошкоджених судин кінцівок, вивчав анатомію кровоносних судин органів черевної порожнини і заочеревинного простору, працював над створенням підручника для студентів медичних інститутів, розробляв питання оперативних втручань на серці. Упродовж 35 років своєї професійної діяльності С. Т. Новицький опублікував понад 75 наукових праць клінічного й експериментального характеру. До останніх днів життя працював завідувачем кафедри оперативної хірургії та топографічної анатомії Київського медичного інституту. На цій посаді його змінив професор І. П. Каллістов, життя та діяльність якого також пов'язані з Вінницьким медичним інститутом.

Пішов із життя Софроній Терентійович 8 квітня 1957 р. Смерть вирвала його із життя в той час, коли він мав ще багато життєвих планів [13]. Похований на Байковому кладовищі в Києві.

Список посилань - References

- [1] Kulchytsky, K. (1995). До історії Київської школи оперативної хірургії і топографічної анатомії [To the history of the Kyiv School of Operative Surgery and Topographic Anatomy]. *Agapim - Agapit*, 3, 11-17.
- [2] Kulik, P. P., & Kulchitsky, K. I. (1949). Професор Софроній Терентійович Новицький [Professor Sofroniy Terentyevich Novitsky]. *Хірургія - Surgery*, 1, 81.
- [3] Novitsky, S. T. (1927). *Розтирання людського тіла як корисний, а іноді небезпечний засіб лікування [Rubbing the human body as a useful and sometimes dangerous treatment]*. Київ: Наукова думка - Kyiv: Scientific opinion.
- [4] Novitsky, S. T. (1929). Про основні вимоги сучасної хірургії від масажу й медичної гімнастики [About the basic requirements of modern surgery from massage and medical gymnastics]. *Український медичний архів - Ukrainian Medical Archive*, 1-2, 99-108.
- [5] Novitsky, S. T. (1937). *Перелом шийки стегна у дорослих [Fracture of the femoral neck in adults]*. Київ: Держмедвидав - Kyiv: Derzhmedvydav.
- [6] Novitsky, S. T. (1939). Полная пересадка большого пальца ноги на место утраченного большого пальца руки [Complete transplantation of the big toe in place of the lost big toe]. *Вестник хирургии им. Грекова - Bulletin of Surgery named after Grekov*, 2-3, 352-361.
- [7] Novitsky, S. (1939, June 10). Почесна професія [Honorary profession]. *Більшовицька правда - The Bolshevik truth*, 4.
- [8] Novitsky, S. T. (1940). *Десмургія. Крат. учеб. для студ. мед. ин-тов [Desmurgy. A short textbook for medical students]*. Москва-Ленинград: Медгиз - Moscow-Leningrad: Medgiz.
- [9] Novitsky, S. T. (1946). Экспериментальные и клинические данные к рациональному применению кровоостанавливающего жгута и бинта [Experimental and clinical data on the rational use of a hemostatic tourniquet and bandage]. *Хірургія - Surgery*, 2, 17-21.
- [10] Novitsky, S. T. (1947). К методике и технике удаления рака грудной железы [To the method and technique of removal of breast cancer]. *Сборник трудов Киевского научно-исследовательского рентгено-радиологического и онкологического института - Proceedings of the Kyiv Research Institute of Radiology and Oncology*, 3, 245-248.
- [11] Novitsky, S. T. (1950). Ложкообразный шпатель - как вспомогательный инструмент при брюшнополостных операциях [Spoon-shaped spatula - as an auxiliary tool for celiac operations]. *Хірургія - Surgery*, 2, 76-77.
- [12] Novitsky, S. T. (1950). *Метод завязывания хирургических швов и лигатур [Method of tying surgical sutures and ligatures]*. Сборник, посвященный пятидесятилетию научной деятельности Алексея Петровича Крымов [Collection dedicated to the fiftieth anniversary of the scientific activity of Alexei Petrovich Krymov]. Киев: Изд. АН УРСР - Kyiv: Publishing House of the Academy of Sciences of the USSR, 31-36.
- [13] Novitsky, S. T. (obituary) (1957, April, 12). [Новицький, С. Т. (некролог) (1957, квітень, 12)]. *За медичні кадри - For medical staff*, 3.
- [14] Novitsky, S. T., & Shkolnik, B. Y. (1957). *Загальна методика анатомічних досліджень кровоносних судин. Корот. практ. посіб. [General methods of anatomical studies of blood vessels. A short practical guide]*. Київ: Держмедвидав УРСР - Kyiv: Derzhmedvydav USSR.
- [15] Rare operation (1938, June, 14). [Рідкісна операція (1938, червень, 14)]. *Більшовицька правда - The Bolshevik truth*, 4.
- [16] State Archives of Kyiv [Державний архів Києва]. P-352, оп. 43, спр. 180. - 35 арк.

SOFRONIY TERENTIYOVYCH NOVITSKY - HEAD OF THE DEPARTMENT OF OPERATIVE SURGERY AND TOPOGRAPHIC ANATOMY OF VINNYTSIA STATE MEDICAL INSTITUTE (1937-1941)

Kokus V. V.

Annotation. The article, based on the analysis of literary and archival sources, highlights the life, scientific, pedagogical and medical activities of the famous surgeon and anatomist S.T. Novitsky, analysed his scientific heritage, revealed the content of major scientific works of the scientist.

Keywords: topographic anatomy, operative surgery, hip joint, operative access, pancreas, retractor, spoon-shaped spatula, desmurgia.